

**MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA PEDAGOGIKY

Pedagogika jako vědecká disciplína

Seminární práce

Brno 2005

Vedoucí semináře:
Mgr. Radek Pospíšil

Vypracovaly:
**Jana Kopecká
Veronika Plhalová**

PEDAGOGIKA JAKO VĚDECKÁ DISCIPLÍNA

TERMÍN PEDAGOGIKA

Termín pedagogika je řeckého původu (**pais** = dítě, **ago** = vedu). Slovem *paidagógos* byl označován člověk, který pečoval o děti ze zámožných rodin, doprovázel do školy a dozíral na ně. Často to byl vzdělaný otrok.

Tento výraz se přesunul do antické latiny. Termínem *paedagogus* byl s posunutým významem označován profesionální vychovatel. Sám pojem pedagogika se jako název vědního oboru uplatnil až v 19. století.

Pedagogika jako věda patří mezi vědy společenské. Podobně jako mnoho jiných věd se vydělila z filosofie.

DEFINICE POJMU PEDAGOGIKA

Přesná definice není k dispozici, protože pedagogika je chápána jako věda s širokým spektrem zájmů a obrovským polem působnosti – zde tedy ty nejrůznější:

1. pedagogika = věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti. Není tedy vázána pouze na vzdělávání ve školských institucích a na populaci dětí a mládeže. (Pedagogický slovník)

2. Pedagogika je věda o permanentní výchově, o celoživotní výchově dětí, mládeže i dospělých. (Vladimír Jůva)

3. Pedagogika je vědní obor, který má najít způsob, jak správně vychovávat a vzdělávat. Je to tedy věda o výchově člověka, zkoumá výchovný proces v jeho plné šíři a složitosti. (B. Kraus a P. Vacek)

4. „Naši didaktiky začátkem i koncem budiž: vypátrati a najít způsob, podle něhož by ti, kdo učí, učili méně, ti však, kdo se učí, naučili se více, podle něhož by školy měly méně hluku, nechuti a marné práce, avšak více klidu, rozkoše a pevného výsledku, obec křesťanská méně tmy zmatku a nesvárů, více světla, pořádku, míru a pokoje.“ (Komenský)

ZÁKLADNÍ CHARAKTER PEDAGOGIKY

Pedagogika je věda o edukaci, tedy o výchově a vzdělávání. Jako věda zahrnuje **teorii i praxi**, má **charakter normativní** (pedagogika vytváří určité normy, vzory, doporučení, jak realizovat edukaci) a zároveň i **explanativní** (ped. zjišťuje, popisuje, vysvětluje různé jevy edukační reality).

Pedagogika má svůj předmět bádání, význam a úkoly, obsahovou strukturu, účel a poslání, výzkum a jeho metody.

ZÁKLADNÍ POJMY PEDAGOGIKY

- **výchova** = proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn (Ped. slovník).

- **vzdělání** = 1. součást socializace jedince, 2. zkonstruovaný systém informací a činností, které jsou plánovány ve školách a realizovány ve výuce, 3. společensky organizovaná činnost zabezpečovaná institucí školství, 4. jedna z kategorií, které charakterizují populaci 5. proces, jímž se realizují stavy jedince a společnosti ve smyslu pojetí

- **vyučování** = 1. to co se každodenně odehrává ve školních třídách v průběhu vyučovací hodiny, 2. v didaktických teoriích – činnost spočívající v interakci učitele a žáků,

jejímž základem je záměrné působení na žáky tak, aby docházelo k učení

PŘEDMĚT PEDAGOGIKY

Pedagogika se zabývá vším tím, co vytváří nějaké edukační prostředí, procesy, jež se v těchto prostředích realizují, a výsledky a efekty těchto procesů. (Jan Průcha)

Jednoduše řečeno předmětem pedagogiky je **výchova**. Výchova je chápána jako celoživotní proces. A tak pedagogika v současném pojetí je **vědou o permanentní výchově** dětí, mládeže a dospělých. (Jůva)

Pedagogika se tedy zabývá člověkem v situaci výchovy... V situaci výchovy je celý člověk se všemi svými vztahy ke skutečnosti. Jde tedy o předmět zkoumání maximálně složitý, mnohonásobně polarizovaný, vyžadující interdisciplinární spolupráci všech věd o člověku. (Stanislava Kučerová)

Pedagogika jako věda má dále za úkol **popsat pedagogické jevy a klasifikovat je** podle různých kritérií.

VÝZNAM PEDAGOGIKY

- **Teoretický** význam – odhaluje zákonitosti výchovy a její důležitou úlohu v životě jedince a společnosti
- **Praktický** význam – poskytuje množství podnětů pro edukační aktivity všem výchovným a školským pracovníkům, rodičům i pracovníkům souvisejících profesí.

ÚKOLY PEDAGOGIKY

- **Analytické úkoly** – ped. zkoumá aktuální výchovnou realitu.
- **Verifikační úkoly** – ped. ověřuje, zda dosud platí určité poznatky.
- **Prognostické úkoly** – ped. formuluje perspektivní výchovné cíle.

OBSAHOVÁ NÁPLŇ PEDAGOGIKY

Předmět pedagogiky (výchova člověka) je natolik rozsáhlý, že musíme přistoupit k **rozdělení vědy na specializované disciplíny**:

1. Podle obsahu zkoumání: obecná ped., srovnávací ped., dějiny ped. a školství, teorie výchovy, obecná didaktika, oborové didaktiky, ped. diagnostika, ped. evaluace, ped. prognostika, teorie řízení škol a školství, technologie vzdělávání.
2. Podle věku: předškolní ped., školní, vysokoškolská, andragogika (výchova a vzdělávání dospělých), gerontagogika (výchova a vzdělávání seniorů)
3. Podle fází společenského vývoje: antická, křesťanská, renesanční, reformní, pragmatická, moderní a postmoderní pedagogika
4. Speciálně pedagogické vědy: psychopedie, somatopedie, surdopedie, logopedie, oftalmopedie, etopedie
5. Podle oblastí aplikace: rodinná, sociální, profesní, inženýrská, vojenská ped., ped. volného času, výchova v nápravných zařízeních, výchova v organizacích dětí a mládeže, alternativní

ÚČEL A POSLÁNÍ PEDAGOGIKY

Účelem pedagogiky je být normální vědou. To znamená mít rozvinuté atributy, které normální vědu charakterizují, tedy:

- jasně vymezený předmět bádání a jeho teorii
- výzkum a jeho metodologii
- infrastrukturu s podpůrnými institucemi pro fungování vědy

PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

Moderní pedagogika užívá vědeckého výzkumu jakožto zdroje objektivního poznání. Výzkumná složka poskytuje data a zdůvodnění pro popis procesů a jevů edukační reality. Zjištění ped. výzkumu se promítnou do teoretické složky a obohatí tak systém teoretických poznatků. Obě složky pedagogiky – tedy teorie i výzkum by měly být propojeny.

VÝZKUMNÉ METODY

Každá vědecká disciplína provádí svůj výzkum na základě výzkumných metod. Výzkumné metody pedagogiky se dají zařadit do dvou skupin:

1. Metody historickosrovnávací

Pomáhají plnit základní úlohu při řešení koncepce pedagogiky např. cílů, obsahu, prostředků výchovy a patří mezi ně:

Studium výchovných idejí klasiků

Rozbor výchovných koncepcí v jednotlivých etapách vývoje společnosti

Analýza výchovné praxe v různých pedagogických institucích

- metoda, která je postavena na literárních zdrojích – např. výroční zprávy škol a výchovných zařízení, roční zprávy MŠMT ČR, České školní inspekce, analýzy expertů OECD, apod.

2. Metody zkoumání současné pedagogické praxe

Úkolem je sbírat, analyzovat a zobecňovat pedagogické jevy, odhalovat zákonitosti výchovně-vzdělávacího procesu a dospívat ke zdůvodněným normám, zajišťujícím účinnou pedagogickou praxi.

Při výzkumu současné pedagogické praxe užíváme rozmanitých metod – pozorování, experimentu, rozhovoru, dotazníku, studia pedagogických dokumentů i měření různých výkonů. Tyto metody se uplatňují komplexně (dochází k jejich vzájemnému kombinování) a podílejí se tak na kvantitativním i kvalitativním výzkumu.

Pozorování

- je cílevědomé, plánovité a systematické sledování pedagogického procesu v jeho přirozených podmínkách
- pozorovatel si musí stanovit jasný cíl, plán a metodiku pozorování (jak při pozorování bude postupovat)
- tři fáze pozorování:
 1. dokumentace pedagogických jevů (záznam pedagogického procesu pomocí techniky – magnetofon, audiovizuální technika apod.)
 2. rozbor pedagogických jevů (srovnání, analýza, stanovení závislostí)
 3. zobecnění (ve formě pedagogických zákonitostí a pedagogických norem a pravidel)

Experiment

- zkoumají se záměrně navozené pedagogické jevy v předem připravených a přesně kontrolovaných podmínkách
- přirozený pokus – pokus, kdy se jedinec cítí v přirozených podmínkách (např. ve třídě)
- v pedagogice je velmi obtížný, zpravidla probíhá tak, že jsou vybrány dvě skupiny: experimentální skupina, ve které je zaveden experiment (např. nová vyučovací

metoda) a skupina kontrolní, kde se pracuje tradičním způsobem; pak dochází k srovnání průběhu a výsledků pedagogické práce v těchto skupinách

Rozhovor

- výzkumná metoda postavená na interpersonálním kontaktu, obsahem jsou otázky (uzavřené, polouzavřené či otevřené) a odpovědi
- zjišťuje nejen fakta, ale i subjektivní postoje a motivy respondentů
- může být individuální či kolektivní, řízený (předem připravené a promyšlené otázky) či improvizovaný

Dotazník (anketa)

- způsob písemného kladení otázek a získávání písemných informací
- je určen pro hromadné získávání údajů, které statisticky zpracovává
- má základní pravidla pro tvorbu otázek (jasná formulace otázek, tvoření jednoduchých a smysluplných otázek, vyhýbání se záporu a dvojitým otázkám)
- většinou se nepoužívá samostatně, ale doplňuje jiné výzkumné metody

Studium pedagogické dokumentace

- cenný zdroj informací o žácích, chovancích, učitelích, výchovných institucích
- patří sem tři základní skupiny materiálů: žákovské práce (písemné práce, výkresy ...), materiály, které odrážejí učitelovu práci (jeho plány, přípravy), doklady o činnosti školy (výroční zprávy, rozvrh hodin, školní řád)

Metody měření, testy

- tyto metody jsou založeny na použití měřících nástrojů, např. didaktických testů, výkonových norem, nebo na užití pozorovacích archů či schémat
- musí být validní (měřit to, co měřit mají), reliabilní (spolehlivé při opakovaném použití), objektivní (musí být dána jasná instrukce či kritérium pro hodnocení výkonu), citlivé (dostatečně přesně rozlišují kvalitu výkonu) a efektivní

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

1. JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno: PAIDO, 1995.
2. KRAUS, B.; VACEK, P. *K základním otázkám pedagogiky*. Hradec Králové: Nakladatelství GAUDEAMUS, 1992.
3. PRŮCHA, J.: *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997.
4. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník, 4.aktualizované vydání*. Praha: Portál, 2003.

